

משכן ומקדש

א. רמב"ן | הקדמה לשמות

השלים הכתוב ספר בראשית שהוא ספר היצירה בחדוש העולם ויצירת כל נוצר ובמקרי האבות שהם כענין יצירה לזרעם מפני שכל מקריהם ציורי דברים לרמוז ולהודיע כל עתיד לבא להם ואחרי שהשלים היצירה התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ההם ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפי ובגאולה ממנו ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה בעבור כי ירדתם שם הוא ראשית הגלות כי מאז הוחל. והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכירתו ביניהם אז שבו אל מעלות אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם והם המרכבה ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד:

ב. רמב"ן | שמות פרק כה

(ב) כאשר דבר השם עם ישראל פנים בפנים עשרת הדברות, וצוה אותם על ידי משה קצת מצות שהם כמו אבות למצותיה של תורה, כאשר הנהיגו רבותינו עם הגרים שבאים להתייהד, וישראל קבלו עליהם לעשות כל מה שיצונו על ידו של משה, וכתר עמהם ברית על כל זה, מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לאלהים כאשר התנה עמהם מתחלה ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה (לעיל יט ה), ואמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שם ו), והנה הם קדושים ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכירתו ביניהם. ולכן צוה תחלה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו, ושם ידבר עם משה ויצוה את בני ישראל. והנה עקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, כמו שאמר (להלן כה כב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת, על כן הקדים הארון והכפרת בכאן כי הוא מוקדם במעלה, וסמך לארון השלחן והמנורה שהם כלים כמוהו, ויורו על ענין המשכן שבעבורם נעשה. אבל משה הקדים בפרשת ויקהל את המשכן את אהלו ואת מכסהו (להלן לה יא), וכן עשה בצלאל (להלן לו א), לפי שהוא הראוי לקדם במעשה:

וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכמו שנאמר שם (לעיל כד טז) וישכן כבוד ה' על הר סיני, וכתוב (דברים ה כא) הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, כן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן (להלן מ לד). והזכיר במשכן שני פעמים וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד "את כבודו ואת גדלו". והיה במשכן תמיד עם ישראל הכבוד שנראה להם בהר סיני. ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני. וכמו שאמר במתן

תורה (דברים ד לו) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה, כך במשכן כתיב (במדבר ז פט) וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו. ונכפל "וידבר אליו" להגיד מה שאמרו בקבלה שהיה הקול בא מן השמים אל משה מעל הכפרת ומשם מדבר עמו, כי כל דבור עם משה היה מן השמים ביום ונשמע מבין שני הכרובים, כדרך ודבריו שמעת מתוך האש (דברים ד לו), ועל כן היו שניהם זהב. וכן אמר הכתוב (להלן כט מב מג) אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם ונקדש בכבודי, כי שם יהיה בית מועד לדבור ונקדש בכבודי:

והמסתכל יפה בכתובים הנאמרים במתן תורה ומבין מה שכתבנו בהם (עי' להלן פסוק כא) יבין סוד המשכן ובית המקדש, ויוכל להתבונן בו ממה שאמר שלמה בחכמתו בתפלתו בבית המקדש ה' אלהי ישראל (מ"א ח כג), כמו שאמר בהר סיני ויראו את אלהי ישראל (לעיל כד י), והוסיף שם לפרש "ה'" לענין שרמזנו שם למעלה כי אלהי ישראל יושב הכרובים, כמו שאמר וכבוד אלהי ישראל עליהם מלמעלה היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל בנהר כבר ואדע כי כרובים המה (יחזקאל י יט כ). ואמר דוד ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפורשים וסוככים על ארון ברית ה' (דה"א כח יח), וכן יזכיר תמיד בבית המקדש לשם ה' (מ"א ה יט), לשמך (שם ח מד), ויאמר בכל פעם ופעם ואתה תשמע השמים (שם ח לו), במדת רחמים, וכתוב (שם ח מד מה) והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה והבית אשר בניתי לשמך ושמעת השמים, ובביאור אמר כי האמנם ישב אלהים את האדם על הארץ הנה שמים ושמי השמים לא יכלכלוך (דה"ב ו יח). וכתוב על הארון להעלות משם את ארון האלהים אשר נקרא שם שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו (ש"ב ו ב). ובדברי הימים (א יג ו) להעלות משם את ארון האלהים ה' יושב הכרובים אשר נקרא שם, כי השם יושב הכרובים:

ג. רמב"ן | בית הבחירה פרק א

א. מצות עשה לעשות בית ליי' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלש פעמים בשנה שנאמר ועשו לי מקדש, וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו, והיה לפי שעשה שנאמר כי לא באתם עד עתה וגו'.

ד. רמב"ן | בית הבחירה פרק ב

א. המזבח מקומו מכוון ביותר, ואין משנין אותו ממקומו לעולם, שנאמר זה מזבח לעולה לישראל, ובמקדש נעקד יצחק אבינו שנאמר ולך לך אל ארץ המוריה ונאמר בדברי הימים ויחל שלמה לבנות את בית יי' בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדוד אביוהו אשר הכין במקום דויד בגרן ארנן היבוס.

ב. ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגרן ארונה הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא.

א. אבן היתה בקדש הקדשים במערבו שעליה היה הארון מונח, ולפניו צנצנת המן ומטה אהרן, ובעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה שנאמר ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים ליי' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דויד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את יי' אלהיכם וגו', ונגזו עמו מטה אהרן והצנצנת ושמן המשחה וכל אלו לא חזרו בבית שני, ואף אורים ותומים שהיו בבית שני לא היו משיבין ברוח הקדש, ולא היו נשאלין בהן שנאמר עד עמוד כהן לאורים ותומים, ולא היו עושין אותן אלא להשלים שמנה בגדים לכהן גדול כדי שלא יהא מחוסר בגדים. /השגת הראב"ד/ לא היו משיבין. א"א והלא אורים ותומים ורוח הקדש שני דברים הם מן החמשה שחסרו בבית שני ולדברי אינו אלא אחד וחסור בגדים שאמר אינו כלום שאינו מחשבון הבגדים.

ו. מורה הנבוכים | חלק ג פרק מה

המצות אשר כלל אותם הכלל העשירי, הם אשר ספרנום בהלכות בית הבחירה והלכות כלי המקדש והעובדים בו והלכות ביאת המקדש, וכבר הגדנו תועלת זה הכלל על דרך כלל, וידוע שעובדי ע"ז היו מכוונים לבנות היכליהן ולהעמיד צלמיהם במקום הגבוה שימצא שם על ההרים הרמים, ולזה בחר אברהם אבינו ע"ה הר המוריה בהיותו הגבוה שבהרים אשר שם ופרסם שם ביחוד ה', וייחד המערב שקודש הקדשים במערב, והוא ענין אמרם שכינה במערב, ובארו רבותינו ז"ל בגמרא יומא שאברהם אבינו ייחד המערב ר"ל בית קדש הקדשים, וסבת זה אצלי שמפני שהיה הדעת מפורסם אז בעולם עבודת השמש ושהוא האלוה, אין ספק שבני אדם היו כלם פונים למזרח, מפני זה פנה אברהם אבינו למערב בהר המוריה ר"ל במקדש עד שישים אחוריו לשמש, הלא תראה ישראל בעת כופרם ושובם לדעות הקודמות הרעות ההם, מה עשו, אחוריהם אל היכל השם ופניהם קדמה והם משתחווים קדמה לשמש, והבן זאת הפליאה, ואין ספק אצלי ג"כ שהמקום אשר ייחדו אברהם בנבואה היה ידוע אצל משה רבינו ואצל רבים, שאברהם צוה אותם שיהיה בית עבודה, כמו שבאר המתרגם ואמר, ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא, ואמר קדם ה' הכא יהון פלחין דריא וכו', ואשר לא התבאר בתורה ולא נזכר בפרט, אבל רמז אליו ואמר אל המקום אשר יבחר ה' וגו', יש בו אצלי שלש חכמות, האחת מהן, שלא יחזיקו בו האומות וילחמו עליו מלחמה חזקה כשידעו שזה המקום מן הארץ הוא תכלית התורה. והשנית, שלא יפסידוהו מי שהוא בידם עתה וישחיתוהו בכל יכלתם. והשלישית, והיא החזקה שבהם, שלא יבקש כל שבט היותו בנחלתו ולמשול בו, והיה נופל עליו מן המחלוקת והקטטה כמו שנפל בבקשת הכהונה, ולזה באה המצוה שלא יבנה בית הבחירה אלא אחר הקמת מלך שיצוה לבנותו ותסתלק המחלוקת, כמו שבארנו בספר שופטים וידוע שהאנשים ההם היו בונים היכלות לכוכבים והיו משימים בהיכל ההוא הצורה שהיו מסכימים לעבדה, ר"ל צורה מיוחדת לכוכב אחד או לגלגל אחד,

וצונו אנחנו שנבנה היכל לשמו יתעלה ונשים בו הארון שיש בו שני לוחות אבנים שבהן אנכי ולא יהיה לך, וכבר נודע שפנת אמונת הנבואה קודמת לאמונת התורה, שאם אין נביא אין תורה והנביא לא תבואהו הנבואה רק באמצעות מלאך, ויקרא מלאך ה', ויאמר לה מלאך ה', וזה הרבה מלספור, עד שמשה רבינו תחלת נבואתו היה במלאך, וירא אליו מלאך ה' בלבת אש, הנה התבאר שאמונת מציאות המלאכים קודמת לאמונת הנבואה, ואמונת הנבואה קודמת לאמונת התורה, וכאשר סכלו אנשי הצאב"ה מציאות השם יתעלה, וחשבו שהנמצא הקדמון אשר לא ישיגהו העדר כלל הוא הגלגל וכוכביו, ושכחות שופעות ממנו על הצלמים וקצת האילנות רצוני לומר האשרות, חשבו שהצלמים והאילנות הם אשר ישימו דברי הנבואה בפי הנביאים וידברו עמם בחזון ויודיעו אותם מה שיועיל ומה שיזיק, כמו שבארתי לך מדעתם בנביאי הבעל ובנביאי האשרה, וכאשר התבאר האמת לחכמים ונודע במופת שיש נמצא שאינו גוף ולא כח בגוף, והוא האל האמתי ושהוא אחד, ושיש ג"כ נמצאות אחרות נבדלות שאינם גופות והוא ששפע עליהם טובו ואורו יתעלה והם המלאכים כמו שבארנו, ואלו הנמצאות כולם הם זולת הגלגל וכוכביו, נודע באמת שהמלאכים ההם הם אשר ישימו אמת בפי הנביאים, לא הצלמים והאשרות, הנה התבאר במה שהקדמנוהו שאמונת מציאות המלאכים נמשך אחר אמונת מציאות השם, ובהן תתכן הנבואה והתורה, ולחזוק אמונת זאת הפינה צוה הש"י לעשות על הארון צורת שני מלאכים, לקיים מציאות המלאכים באמונת ההמון, אשר הוא דעת אמתי שני לאמונת מציאות השם, והוא התחלה לנבואה ולתורה ומבטל עבודה זרה כמו שבארנו. ואילו היתה צורה אחת ר"ל צורת כרוב אחד, היה בו הטעאה גם כן שהיו חושבין שהיא צורת האל הנעבד, כמו שהיו עושים עע"ז, או שהמלאך הוא איש אחד גם כן, והיה מביא לקצת שניות, וכאשר עשה שני כרובים עם ביאור ה' אלהינו ה' אחד, יתבאר קיום הדעת במציאות המלאכים ושהם רבים, והיה הענין בטוח מתעות בהם בני אדם שיחשבו שהם אלוה. אחר שהשם אחד והוא ברא אלו הרבים, ואחר כן הושמה מנורה לפניו, לכבוד ולתפארת לבית, כי הבית שדולק בו הנר תמיד הנסתר בפרכת יש לו בנפש מעלה גדולה, וכבר ידעת חזוק התורה באמונת גדולת המקדש ויראתו, עד שייגיע לאדם מדת הענוה והחמלה ורכות הלבב כשיראהו, ואמר מקדשי תיראו, וסמכו בשמירת שבת לחזק יראת המקדש, והצורך למזבח הקטורת ומזבח העולה וכליהם מבואר, אבל השלחן והיות עליו הלחם תמיד לא אדע בו סבה, ואיני יודע לאיזה דבר איחס אותו עד היום, אבל האזהרה מהיות אבני המזבח גזית שלא יניף עליהם ברזל, כבר ידעת הסבה שנתנו בו באמרם אינו דין שיונף המקצר על המאריך, וזה טוב על צד הדרשות כמו שזכרנו, והסבה בו מבוארת, וזה שעע"ז היו בונים מזבחותיהם באבני גזית והזהיר מהדמות בהם, ושיהיה המזבח מאדמה לברוח מהדמות בהם, אמר מזבח אדמה תעשה לי, ואם א"א עשותו מבלתי אבנים יהיו בצורתם הטבעית לא יחצבו, כמו שהזהיר מאבן משכית ומנטוע כל עץ אצל מזבח ה', והכוונה כולה אחת, והוא שלא נעבוד השם כדמות עבודתם החלוקות אשר היו עושין אותה

שלא יריחו הריח הוא אלא שם, ויהיה אז ההפעלות עליהם יותר, ושלא יחשוב ג"כ כל מי שימשח בזה השמן או בכיוצא בו יהיה נכבד, ויתחדשו בעבור זה הפסדים גדולים ומחלוקות. אמנם היות הארון נשא בכתף לא על העגלות, מפני ההגדלה בו, מבוארים, ושלא תפסד לו תכונה וצורה, ואפילו בהוציא הבדים מן הטבעות, וכן לא תפסד צורת האפוד והחשן ואפילו בהסיר האחד מן האחר, ושנתוקן מלאכת הבגדים כולם באריגה מבלתי חתוך עד שלא תפסד צורת האריגה, וכן הזהיר כל אדם מעובדי המקדש שלא יתעסקו במלאכת חברו, כי המלאכות והעסקים המסורים לרבים, אם לא ייוחד כל איש למלאכה מיוחדת יפול ההתרשלות והעצלה מן הכל. ומבואר הוא שזאת ההדרגה במקומות אשר נתנו, להר הבית דינים, ולחיל דינים, ולעזרת נשים דינים בפני עצמם, ולעזרה דינים אחרים, וכן עד קדש הקדשים, שזה כולו תוספת הגדלה ונתינת יראה יתירה בלב כל מכוין אליו. הנה כבר זכרנו סבות חלקי זה הכלל כלו:

ז. שמות | פרק לח

(כא) אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן הַמִּשְׁכָּן הָעֶדְתָּ אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבַדְתָּ הַלְלוּם בְּיַד אֵיִתָמָר בִּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן:

ח. אבן עזרא | שמות לח, כא

אלה פקודי הטעם פקודי הכלים, כי מלת משכן כוללת הכל. ופירש למה נקרא משכן, בעבור הארון ששם לוחות העדות. והנה אחז דרך קצרה. וזהו האמת בעבור מכתב אלהים.

ט. תוספתא | זבחים יג, ח

אזהו שהקדישו בשעת היתר ושחיטתו בשעת איסור קדשים שהקדישו יקרבו במשכן בגלגל ובאו לשילה יקרבו בשילה בנוב ובגבעון ובאו לבית עד שלא הוקם המשכן והוקם המשכן העולמים יקרבו בבית עולמים לפכך המעלה אותן בחוץ חייב בעשה וחייב בלא תעשה ופטור בהכרת:

לנעבדיהם, ועל זה הענין הזהיר בכלל ואמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני ר"ל שלא יעשו כן לשם, לסבה אשר אמר כי כל תועבת השם אשר שנה עשו לאלהיהם, וכבר ידעת פרסום עבודת פעור בזמנים ההם אשר היתה בגלוי הערוה, מפני זה צוה הכהנים לעשות מכנסים לכסות בשר ערוה בעת העבודה, ושלא יעלה למזבח עם כל זה במעלות אשר לא תגלה ערותך עליו, ואמנם היות השמירה והסבוב סביב למקדש תמיד, הוא לכבד אותו ולפארו ושלא יהרסו הסכלים גם כן והטמאים אליו ולא בעת האנינות וכל מי שלא רחץ גופו כמו שיתבאר, ומכלל הדברים המביאים להגדיל המקדש ולפארו עד שיגיע לנו יראה ממנו, שלא יבא אליו לא שכור ולא טמא ולא מי שלא רחץ ראשו רצוני לומר פרוע ראש וקרוע בגדים, ושכל עובד יקדש ידיו ורגליו, ולהגדיל הבית עוד הגדיל מעלת עובדיו ונבדלו הכהנים והלויים, וצוה להלביש הכהנים בגדים נאים ומלבושים יפים וטובים בגדי קדש לכבוד ולתפארת, ושלא ישמש בעבודה בעל מום, ולא בעל מום לבד אלא הכעורים ג"כ פוסלים בכהנים כמו שהתבאר בתלמוד זאת המצוה, ומפני שההמון לא יגדל אדם אצלם בצורתו האמתית אלא בשלמות איבריו ויופי בגדיו, והמכוון שתהיה לבית גדולה ותפארת אצל הכל, אבל בן לוי שאינו מקריב ואין חושבין עליו שהוא מכפר עונות, כמו שבא בכהנים וכפר עליו וכפר עליה, אך הכוונה בו אמירת השיר לבד, הוא נפסל בקול, כי המכוון ג"כ בשיר להפעל הנפש בדברים ההם ולא יפעלו הנפשות רק לקולות ולנגונים הערבים ועם כלי השיר ג"כ, כמו שהיה הענין במקדש תמיד, ואפילו הכהנים ג"כ הכשרים העומדים במקדש מוזהרים משבת בו ומהכנס אל ההיכל בכל עת, ומהכנס לקדשי הקדשים כלל אלא כהן גדול ביום הכפורים ד' פעמים ולא יותר, כל זה להגדיל המקדש. וכאשר היו שוחטים במקום המקודש בהמות רבות בכל יום ומחתכין בו הבשר ושורפין ורוחצין בו הקרב והכרעים, אין ספק שאילו היו מניחים אותו על זה הענין היה ריחו כריח מקומות הבשר, מפני זה צוה להקטיר בו הקטורת שתי פעמים בכל יום, בבקר ובין הערבים, להטיב ריחו וריח בגדי כל העובד בו, כבר ידעת אמרם מיריחו היו מריחים ריח הקטרת, וזה ג"כ ממה שמעמיד יראת המקדש, אבל אם לא היה לו ריח טוב כל שכן אם היה לו שכנגדו, היה מביא בלב האדם הפך ההגדלה, כי הנפש תתרחב מאד לריח הטוב, ותטה אליו ותתרחק מן הריח הרע ותברח ממנו. אבל שמן המשחה יש בו שתי תועלות, להטיב ריח מה שימשח בו, ולהאמין גדולת הדבר הנמשח וקדושתו והיותו נבדל לטובה משאר מינו, אדם יהיה, או בגד, או כלי, הכל שב ליראת המקדש, שהיא סבה ליראתו, מפני התחדש הפעלות בנפש האדם בעת שיכנס אליו, וירכו הלבבות הקשים ויכנעו, אשר התחכם השם כל זה ההתחכמות בעצות מרחוק לרככם ולהכניע בעת שיבאו אל הבית, כדי שיקבלו מצות השם המיישירות ויראוהו, כמו שבאר לנו בלשון התורה, ואמר, ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכרת בקרב וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים, הנה התבאר לך התכלית המכוונת בכל אלו הפעולות מה היא. ואמנם סבת האזהרה מעשות כשמן המשחה והקטרת, מבוארת מאד, כדי

7994